УДК 37 (477)

Ганна Кільова, *кандидат філософських наук,*
заступник Керівника Управління з питань звернення громадян
Адміністрації Президента України,
заслужений працівник освіти України

ТЕНДЕНЦІЇ ПЛАНУВАННЯ І РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ ДО СУЧАСНИХ РИНКОВИХ УМОВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

У статті досліджується проблема становлення освіти в Україні її напрямки реформування на сучасному етапі та розвиток неперервної освіти у формуванні професійних компетентностей молоді до трудової діяльності.

Ключові слова: *освіта, навчання, розвиток, система освіти, менеджери, виховання, становлення національної школи, трудова діяльність.*

В работе исследуется проблема становления образования в Украине ее направления реформирования на современном этапе и развитие непрерывного образования в формировании профессиональных компетенций молодежи к трудовой деятельности.

Ключевые слова: *образование, обучение, развитие, система образования, менеджеры, воспитание, становления национальной школы, трудовая деятельность.*

The article explores the problem of education in Ukraine its reform activities at the present stage and development of lifelong learning in professional competence of young people to work.

Key words: *education, training, development, education system, managers, training, establishment of a national school, work activity.*

Актуальність проблеми. За роки незалежності України, Закону України "Про освіту" [5], визначені основні правові засади демократичного функціонування і розвитку освіти. Їх реалізація на всіх рінях вимагає системних послідовних дій, досить радикальних змін у структурі, змісті, економіці та управлінні освітою.

Органами виконавчої влади у складних соціально-економічних умовах здійснюється цілеспрямована робота щодо стабілізації системи освіти, створення належних умов для організації діяльності навчальних закладів. З урахуванням соціальної потреби суспільства та фінансової спроможності держави розроблена й поетапно реалізується програма системного реформування всіх ланок освіти.

Практично завершено формування нормативно-правової бази системи безперервної освіти [12], прийнято Закон України "Про освіту" [5], Закон України "Про вищу освіту" [2], Закон України "Про наукову і науково-технічну діяльність" [3], Закон України "Про професійно-технічну освіту"//Голос України. – 1998. – №45 [4], Державна національна програма "Освіта" (Україна XXI століття)// Освіта. – 1993. – №44 – 46 [1], Постанова "Про затвердження Положення про державний вищий навчальний заклад" (від 5 вересня 1996 р. №1074) [6], Постанова "Про затвердження Положення про акредитацію навчальних закладів і спеціальностей у вищих навчальних закладах та вищих професійних училищах (від 9 серпня 1996 р. №978) [7] та ін.

Аналіз останніх публікацій. Проблемі планування і реформування системи педагогічної освіти до сучасних ринкових умов господарювання присвячено значну кількість наукових робіт відомих вітчизняних вчених В. Андрущенко, М. Євтух, М. Єрмошенко, В. Кремень, В. Мадзігон, В.Н. Ничкало, І. Прокопенко, О. Вишневський, М. Вачевський, М. Дубина, О. Шпак та ін.

Мета статті. Розкрити основні завдання реформування освіти, формування нового типу особистості в ринковій економіці, підготовки менеджерів освіти на всіх ланках навчального процесу на досягнення освітою України якісно нового стану, який відповідатиме сучасному світовому рівню, та її інтеграцію у міжнародний світовий простір.

Виклад основного матеріалу. Громадяни України мають право на безкоштовну освіту в усіх державних навчальних закладах незалежно від статі, раси, національності, соціального і майнового стану, роду та характеру занять, світоглядних переконань, належності до партій, ставлення до релігії, віросповідання, стану здоров'я, місця проживання та інших обставин.

© Г. Кільова, 2010

This document was created using SOLID CONVERTER PDF To remove this message, purchase the product at www.SolidDocuments.com

Держава здійснює соціальний захист вихованців, учнів, студентів, курсантів, слухачів, стажистів, клінічних ординаторів, аспірантів, докторантів та інших осіб, незалежно від форми їх навчання і типів закладів освіти, де вони навчаються, сприяє здобуттю освіти в домашніх умовах, як відзначено в Законодавстві України про освіту [5, 6]. Відомий вчений в галузі педагогіки О. Вишневський відзначає, що ідеологією реформ нашої освіти можна сприймати з ентузіазмом, або ж дивитись на неї скептично. Але немає підстав думати, що вона кимось вигадана. Потреба глибинної перебудови освіти є об'єктивною необхідністю, що диктується процесами трансформації нашого суспільства – відходом від тоталітаризму і входження у стан громадянського устрою – ринкової економіки [8].

На цьому шляху, що потребуватиме багато зусиль і матеріальних витрат (до чого ми сьогодні ніяк не готові), освіта покликана найперше усвідомити нове соціальне замовлення.

Перехід до ринкових умов господарювання і становлення конкурентного середовища ставить перед людиною досі незнайомі для неї вимоги: вона повинна бачити свою власну життєву перспективу і бути здатною йти до неї шляхом напруження і вдосконалення власних творчих сил, зміцнення волі, становлення цілісного характеру та відстоювання обраних нею цінностей.

Людський розвиток – сьогодні стратегічна ціль кожної країни [12, 13]. Підписавши Цілі Розвитку Тисячоліття (ЦРТ), Україна не тільки визнала пріоритетність розв'язання проблем людського розвитку, їх вагомість для подальшого процвітання держави, але й прийняла відповідальність за стан і перспективи розвитку людського потенціалу.

Однією з проблем, на розв'язання яких спрямовані зусилля Уряду України, є удосконалення безперервної впродовж життя системи освіти. Дивлячись у майбутнє ми розуміємо, що світове співтовариство зазнає стрімких змін. Зростає потреба в адаптації різних систем вищої освіти, їх конкурентоспроможність, а також можливості відповідати належним чином на виклики глобалізації.

Освіта має бути спрямована на повний розвиток особистості, зміцнювати повагу до прав людини, давати змогу усім людям брати активну участь у побудові вільного і рівноправного суспільства. Навчальний процес є одним із вагомих аспектів, який утверджує і переносить з покоління в покоління інтелектуальні та культурні цінності. Вищі навчальні заклади мають функції і завдання як державні, так і міжнаціональні.

Європа створила загальноєвропейський освітній простір, межі якого задані Болонською декларацією. Болонська декларація та наступні нормативні акти, передбачають створення єдиного європейського освітнього простору із збереженням усіх варіантів місцевого (національних) особливостей, але водночас, необхідно виявити інваріанти, моменти, загальні для різних систем, що дозволяють інтегрувати ці системи [10, 4 – 5].

Сьогодні у Європейському освітньому просторі виконується проект TUNING, тобто іде співставлення та інтеграція навчальних програм, курсів, технологій і т.ін. На цьому етапі формується Європейська кваліфікаційна рамка (European Qualification Framework), залежно від якої будуть формуватися національні системи кваліфікації. За цими поняттями суттєві результати багаторічної загальноєвропейської роботи, спрямованої на вироблення нових принципів освіти. Раніше освіта складалася із суми отриманих певних знань, умінь, навичок. Сьогодні світова глобалізація вимагає іншого підходу. З'явилося нове поняття "компетенція", яка забезпечує здатність до високопрофесійної поведінки, яка народжується на підставі взаємодії теоретичних знань, отриманих у ВНЗ та технологій, які постійно змінюються. Європейська кваліфікаційна рамка, що сьогодні напрацьовується, передбачає саме які компетенції людині на тому чи іншому відрізку життя та кар'єри потрібні.

До цього слід віднести роботу Г. Клочека [11], де автор стверджує, що входження у Болонський процес дає нам реальний шанс реформувати нашу вищу освіту, вивести її з того ентропійного сомнамбулічного стану, в якому вона зараз перебуває. Щоб ці наміри перетворити в реальність, необхідно, на нашу думку, суворо дотримуватися кількох засадних вимог, а саме:

- виконання основних постулатів Болонського процесу (введення двоступеневої структури вищої освіти, використання єдиної системи кредитних одиниць, орієнтація на самостійну роботу студентів) з найкращими традиціями вітчизняної вищої школи, такими, що є незаперечними у своїй ефективності;

- виробляючи загальну модель української вищої освіти в контексті Болонського процесу, необхідно дотримуватись принципу, що кожна модель, якій належить втілитися у життя, окрім оптимальної виваженості і системної взаємоузгодженості усіх складових частин, має бути спрощеною до розумних меж і через те максимально зрозумілою.

This document was created using SOLID CONVERTER PDF To remove this message, purchase the product at www.SolidDocuments.com

Отже, кожна система, що вмонтована в суспільство, потребує модернізації. Враховуючи складну динамічність нашого суспільства, яке болюче переживає період зміни "виробничих відносин", а також входження в процес ринкових відносин та світової інтеграції, наша освітня система потребує модернізації, що має відбуватися у формі розумного й дуже обережного реформування.

Одним із вагомих і найбільш реальних напрямів підвищення якості освіти та її реформування є належне фінансування всіх закладів освіти. Якщо держава хоче вийти з кризи і піднести економіку до світового рівня передових країн, необхідно вкладати кошти в освіту, науку, які зможуть на основі наукових досліджень, розробці прогресивних технологій власних винаходів створювати товари ринкової новизни, конкурентоспроможні, що дістануть успіх на міжнародних ринках.

В Україні та більшості інших країн світу загострилася потреба адекватного розвитку та вдосконалення системи освіти, у першу чергу – цілей і методів діяльності середніх і вищих закладів навчання. Реформування освіти в першій половині XX ст. орієнтувалася на підготовку кадрів для виробництва індустріального типу в умовах суперництва за світове панування двох глобальних систем соціалістичної і капіталістичної. Логічним наслідком таких суперечностей став практично безперервний процес реформування та вдосконалення системи освіти в усіх країнах світу. Зросла потреба в удосконаленні засобів планування реформ та їх практичного втілення, як відзначають А. Василюк, Л. Ляшенко [9, 60 – 61]. Жорстока тоталітарна й цілковито централізована система управління зробила єдино можливим вертикальний варіант лінійного планування реформ за схемою "згори-донизу", яка включала чотири стадії, як відзначено [9, 61].

Перша стадія – за наказом вищого політичного керівництва підпорядковані державні адміністративні структури проводили спрощену і прискорену діагностику стану системи освіти. Вище керівництво (невелика за чисельністю група осіб) формувала всі головні цілі освітньої реформи на основі власних уявлень про вищі стратегічні цілі країни, потреби економіки, оборони, всіх секторів виробництва та ін. Як правило, політики – організатори публікували свої плани у вигляді широкої декларації і обіцянки значного прогресу і швидкого розширення і вдосконалення системи освіти.

Друга стадія – планування полягала у використанні найпростішого з економічних методів планування. Як відомо, існує три варіанти суто економічного планування розвитку системи освіти. Перший – соціально-демографічний метод, який враховує лише демографічні показники й визначену законами тривалість освіти, ігноруючи всі інші чинники і впливи. Складнішим є метод "витрати – прибуток", що розглядає освіту як інвестицію, намагаючись обчислити і врахувати співвідношення витрат на її діяльність і зисків від підвищення рівня освіти і професійної компетентності всього населення. За наказами партійних керівників Держплан обчислював потреби оборонної, видобувної і обробної промисловості, сільського господарства, транспорту та ін. На цій основі він формулював вимоги до системи освіти – характеристики всіх її рівнів, кількість і номенклатуру закладів, програми підготовки визначених на багато років наперед контигентів – фахівців потрібних спеціальностей.

Третя стадія – етап який постійно боровся з часом і "доганяв та випереджав" капіталістичні країни, намагалися зробити максимально коротким. Для цього створені плани передавалися виконавцям до неухильного виконання. Спроби внести зміни – навіть виправдані і доцільні – строго каралися.

Четверта стадія – є заключною лінійного планування і здійснення реформ освіти яке відповідало дослідженням нового стану системи освіти державними органами. Для цього використовуються різноманітні інспекції, контрольні вимірювання, тести, екзамени. Мета – визначити рівень досягнення запланованих цілей, а також виявити найбільші вади для створення нового плану реформування освіти. Новий цикл реформування як правило розпочинався внаслідок наростання негараздів у діяльності навчальних закладів, або під впливом важливих освітніх реформ у зарубіжних країнах.

Україною протягом незалежності в нинішніх умовах здійснюється історично неминучий та незворотній перехід до нових засад суспільного розвитку. У соціально-політичній сфері – це перехід від тоталітаризму до демократії, в економіці – від адміністративно-командної системи планового господарства до соціально орієнтованої ринкової економіки, у житті кожної людини – це перехід від пасивно-споживацьких, споглядальних позицій до функцій самодостатнього суб'єкта господарської діяльності, розвитку підприємництва, малого бізнесу. Такі зміни в суспільстві, економіці, життєвому устрої кожного потребують оновлення соціальних пріоритетів самої особистості.

This document was created using SOLID CONVERTER PDF To remove this message, purchase the product at www.SolidDocuments.com

ТЕНДЕНЦІЇ ПЛАНУВАННЯ І РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ ДО СУЧАСНИХ РИНКОВИХ УМОВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

На зміну індустріальному суспільству приходить суспільство інформаційне, яке зумовлює певні соціальні, виробничі, економічні та політичні зрушення. Вектор розвитку економіки спрямовується на якість, оновлення і розширення номенклатури продукції та послуг. Відповідно до потреб економічного розвитку суспільства формується ринок праці. Зростає чисельність працівників інформаційної сфери, набувають розвитку високі технології, збільшується частка зайнятих у невиробничій сфері послуг.

Для України особливої актуальності набувають проблеми залучення всіх можливих чинників соціально-економічного зростання, серед яких значна роль відведена людському фактору розвитку суспільства, особливою складовою частиною якого є система освіти.

Високий рівень освіченості нації сприяє більшій сприйнятливості і дієвості економічних та соціальних реформ, формуванню правової та екологічної культури при здійсненні соціальної та технологічної діяльності, створює умови для прогресивної індивідуальної активності особи в суспільстві.

У нових соціально-економічних умовах освіта набуває високого статусу, оскільки саме вона сприятиме переходу до інформаційного суспільства, а отже формуванню пріоритетів розвитку держави. Високоосвічена молодь – головний стратегічний резерв соціально-економічних реформ в Україні, без яких неможливий подальший розвиток суспільства.

Освіта є могутнім фактором розвитку духовної культури українського народу, відтворення продуктивних сил суспільства. Ця гуманітарна сфера спрямована на забезпечення фундаментальної наукової, загальнокультурної, професійно-практичної підготовки особистості, формування інтелектуального потенціалу нації та всебічний розвиток.

У кінці XX сторіччя суспільство стало свідком явищ глобалізації та інтернаціоналізації у всіх сферах суспільного життя. Глобальний підхід в галузі освіти зокрема обумовлює цілу низку форм і методів співпраці між органами управління освітою та навчальними закладами, місія яких по-лягає в тому, щоб сприяти стійкому розвитку людини і культурі миру. Суспільство набуває все більш когнітивного характеру і, таким чином, ще більше залежатиме від якості освіти та її міжнародної відкритості, що в цілому сприяє людському розвитку суспільства.

Людський розвиток – це процес розширення можливостей вибору для громадян суспільства. Процес є нескінченим і змінюється у просторі та часі. Проте на всіх рівнях розвитку визначаться три основні стратегії, які забезпечують особистості можливість:

- прожити довге життя, зберігаючи добре здоров'я;
- здобувати освіту впродовж життя;
- мати доступ до засобів, що забезпечують гідний життєвий рівень.

Реалізовуючи державну політику та стратегію просування освіти на міжнародний та європейський ринок освітніх та наукових, слід більш ефективно використовувати внутрішні ресурси та резерви, а саме:

- більш активно і гнучко здійснювати договірний процес із зарубіжними партнерами для розширення та вдосконалення правової бази міжнародного співробітництва;
- ефективніше використовувати можливості міжнародних благодійних організацій, фондів, програм і проектів, юридичних і фізичних спонсорів;
- постійно вдосконалювати інформаційну, виставкову та рекламну діяльність за кордоном щодо можливостей вищих навчальних закладів України у сфері надання освітніх і наукових послуг;
- краще використовувати фахові та фінансові можливості випускників вищих навчальних закладів України – громадян зарубіжних країн, впливових урядовців, політиків, банкірів і бізнесменів. Ініціювати створення їх асоціацій і товариств дружби з Україною тощо.

У забезпеченні обов'язкової повної загальної середньої освіти для всіх громадян України, досягнення ними певного освітньо-культурного рівня, що забезпечується, зокрема, розвиненою мережею загальноосвітніх навчальних закладів різних типів та форм власності, а також існуванням альтернативних форм здобуття загальної середньої освіти.

Випускники загальноосвітніх навчальних закладів базуються на таких принципах:

- обов'язковість повної загальної середньої освіти;
- доступність і безоплатність здобуття базової та повної загальної середньої освіти в загальноосвітніх навчальних закладах державної та комунальної форм власності;
- можливість здобуття повної загальної середньої освіти в навчальних закладах різних типів і форм власності;
- вільний вибір (залежно від потреб особи) форм здобуття повної загальної середньої освіти: очне навчання, індивідуальна та дистанційна форми навчання, екстернат, а також прискорене навчання.

This document was created using SOLID CONVERTER PDF To remove this message, purchase the product at www.SolidDocuments.com

Максимальне охоплення загальною середньою освітою всіх громадян України, забезпечення їх рівного доступу до базової та повної загальної середньої освіти, опанування певним обсягом знань, умінь, навичок, необхідних для набуття фахової освіти та (або) працевлаштування, соціалізації в умовах ринкової економіки, самореалізації в суспільстві з високими науково-технічними та культурно-освітніми засадами розвитку.

Висновки. Отже, у сучасному світі, який входить у третє тисячоліття, розвиток України визначається у загальному контексті Європейської інтеграції з орієнтацією на фундаментальні цінності західної культури: парламентаризм, і права людини, права національних меншин, лібералізацію, свободу пересування, свободу отримання освіти будь-якого рівня та інше, що є невід'ємним атрибутом громадянського демократичного суспільства.

У цьому контексті увага держави спрямована на розвиток регіонів. Адже темпи розвитку України повною мірою залежить від темпів їх розвитку. Сильні регіони – сильна держава. Отже, регіональні аспекти розвитку освіти визначаються тим, на скільки проблеми освіти регіону знаходяться в політичному полі бачення місцевих органів виконавчої влади, громадськості, наскільки політика і стратегія розвитку галузей освіти спрямована на розв'язання регіональних проблем і відповідають сучасним викликам суспільства.

1. Державна національна програма "Освіта" (України XXI століття) / Освіта. – 1993. – №44 – 46.

2. Закон України "Про вищу освіту" (17 січня 2002 р. №2984-II).

3. Закон України "Про наукову і науково-технічну діяльність" (13 грудня 1991 р. №1977-XII).

4. Закон України "Про професійно-технічну освіту" //Голос України. – 1998. – №45.

5. Законодавство України про освіту: Збірник документів. – К.: вид-во Європ. ун-ту, 2002. – 206 с.

6. Постанова "Про затвердження Положення про державний вищий навчальний заклад (від 5 вересня 1996 р. №1074).

7. Постанова "Про затвердження Положення про акредитацію навчальних закладів і спеціальностей у вищих навчальних закладах та вищих професійних училищах (від 9 серпня 1996 р. 2001 р. – №978).

8. Вишневський О.І. Теоретичні основи сучасної української педагогіки/ Вишневський Омелян Іванович, Посібник для студентів вищих навчальних закладів. – Дрогобич "Коло", 2006. – 605 с.

9. Власюк А., Ляшенко Л. Нові підходи до планування і реформування освіти/ Власюк Алла, Ляшенко Лариса, Освіта і управління. – 2002. – Т.5. – С. 59 – 68.

10. Збірник нормативних документів щодо Болонського процесу./Уклад.: Левківський К.М. – К.: ПТЗО, 2008. – 120 с.

11. Клочек Г. Про деякі проблеми "Стратегії і тактики" реформування вищої педагогічної освіти/ Григорій Клочек, Освіта і управління. – 2007. – №2. – С. 57 – 61.

12. Освіта України. Інформаційно-аналітичний огляд. – К.: ЗАТ "НІЧЛАВА", 2001. – 224 с.

Стаття надійшла до редакції 02.08.2010

Джерела мудрості

*"Людина зростає, коли пізнає саму себе і свою могутність. Доведіть до свідомості людини те, **чим** вона є, і вона скоро навчиться бути тим, **ким** вона повинна бути".*

Фрідріх Шелінг
німецький філософ класичної філософії

"Розуміти, що справедливо, відчувати, що прекрасно, бажати добра, – ось мета інтелектуального життя".

Август Платен
німецький поет і драматург

This document was created using SOLID CONVERTER PDF To remove this message, purchase the product at www.SolidDocuments.com